

Sự vận dụng sáng tạo chủ nghĩa duy vật lịch sử trong tư tưởng về văn hóa của Tập Cận Bình

ThS. NGUYỄN TRỌNG ĐÔNG

Trường Đại học Kinh doanh và Công nghệ Hà Nội; Email: trongdong.nguyen@hotmail.com

Tóm tắt: Văn hóa gắn liền với nền tảng và vận mệnh của một dân tộc. Từ khi bước vào thời đại mới, Trung ương Đảng Cộng sản (ĐCS) Trung Quốc đã đặc biệt coi trọng công tác tuyên truyền và tư tưởng, đặt việc xây dựng văn hóa lên vị trí hàng đầu trong quản lý đất nước và đạt được những thành tựu mang tính lịch sử. Dựa trên nền tảng đó, Hội nghị toàn quốc về công tác tuyên truyền, tư tưởng và xây dựng văn hóa vào tháng 10 năm 2023 đã chính thức đề xuất tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình. Tư tưởng văn hóa này đã vận dụng sáng tạo chủ nghĩa duy vật lịch sử, thể hiện sâu sắc các quy luật nội tại và đặc điểm cốt lõi của việc xây dựng văn hóa xã hội chủ nghĩa, mở ra góc nhìn mới trong lý luận về văn hóa chủ nghĩa Mác, và có nền tảng triết học với nội hàm sâu sắc và logic chặt chẽ. Đây là kim chỉ nam khoa học và nguyên tắc cơ bản để ĐCS Trung Quốc lãnh đạo xây dựng văn hóa trong thời đại mới.

Từ khóa: chủ nghĩa duy vật lịch sử; tư tưởng; văn hóa; Tập Cận Bình.

1. Nền tảng chủ nghĩa duy vật trong tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình

Chủ nghĩa duy vật lịch sử là một lý luận triết học nhằm tìm kiếm nguồn gốc sự tồn tại và phát triển của các sự vật. Tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình thể hiện sâu sắc các hàm ý triết học của chủ nghĩa duy vật lịch sử. Tập Cận Bình đã chỉ ra rằng điều kiện quốc gia cơ bản quyết định về con đường phát triển của đất nước phải mang những đặc điểm riêng⁽¹⁾. Tập Cận Bình nhấn mạnh về đề bảo vệ an ninh văn hóa quốc gia, cần nhận thức được bối cảnh thực tế về sự phát triển văn hóa của chúng ta vẫn đang trong thời kỳ cơ hội chiến lược quan trọng⁽²⁾. Điều này đều thể hiện tư tưởng của chủ nghĩa duy vật văn hóa và việc áp dụng khoa học các phương pháp lý luận của nó.

1.1. Nguồn gốc lý luận của chủ nghĩa duy vật văn hóa

Quá trình hình thành logic của khái niệm triết học về chủ nghĩa duy vật văn hóa có nền tảng tư tưởng và thực tế sâu sắc, kế thừa tinh hoa cốt lõi của tư tưởng duy vật lịch sử triết học Mác và tiếp thu trí tuệ văn hóa truyền thống Trung Hoa, hình thành nền tảng lý luận triết học trong tư tưởng văn hóa Tập Cận Bình.

Trong tác phẩm "Hệ tư tưởng Đức" Mác chỉ ra rằng: "Sự sản xuất ra những ý niệm, những quan niệm và ý thức thì lúc đầu là trực tiếp gắn liền mật thiết với hoạt động vật chất và với sự giao tiếp vật chất của con

người - ngôn ngữ của cuộc sống hiện thực."⁽³⁾ Thế nên văn hóa được coi là một sự tồn tại khách quan độc lập với đời sống vật chất xã hội, chịu sự chi phối bởi các phương thức sản xuất vật chất khách quan. Dựa trên quan điểm duy vật lịch sử, Ăngghen cũng khẳng định rằng các hiện tượng văn hóa bắt nguồn từ nền tảng vật chất xã hội. Trong một lá thư gửi Côn-rát Smít, ông viết rằng "triết học cũng giống như sự hưng thịnh chung của nền văn học trong thời đại ấy, cũng là kết quả của một sự phát triển kinh tế"⁽⁴⁾, tức là vật chất xã hội ràng buộc sự phát triển và tiến hóa của văn hóa. Trong triết học cổ đại Trung Quốc "Đạo" là một khái niệm vừa chỉ nguồn gốc và bản chất của vạn vật, vừa chỉ các quy luật và nguyên tắc chi phối giữa chúng. Trong "Đạo Đức Kinh" Lão Tử đã đưa ra tư tưởng triết học về "Đạo" nói rằng, "Đạo" vô hình vô tượng, vô danh vô vi, là nguồn gốc và thể thống nhất của thiên địa vạn vật. Hàn Phi Tử, kế thừa quan niệm về "Đạo" của Lão Tử, lập luận rằng "Đạo" là cái làm cho vạn vật thành ra như nó tồn tại, là cái chỗ dựa của muôn lý lẽ. Tiếp nối tư duy này, nhà tư tưởng Vương Sung thời Đông Hán đã đề ra thuyết "vật tĩnh", cho rằng vật chất là nguồn gốc của thế giới. Mạnh Tử cũng cho rằng "Phàm vật có sự khác nhau, đó là khách quan vậy", tức sự đa dạng của vạn vật cũng chính là phản ánh các điều kiện quốc gia khác nhau trong thực tiễn. Tất cả những khái niệm, quan điểm trên đã cung cấp gen văn

hóa và dưỡng chất tinh thần cho sự hình thành của chủ nghĩa duy vật văn hóa.

Dựa trên những thách thức và yêu cầu mới của việc xây dựng văn hóa trong thời đại mới, Ban Chấp hành Trung ương ĐCS Trung Quốc với đồng chí Tập Cận Bình là hạt nhân lãnh đạo đã sáng tạo phát triển khái niệm “chủ nghĩa duy vật văn hóa”. Mục tiêu cốt lõi của khái niệm này là diễn giải cơ chế giá trị của sự phát triển và tiến hóa trong công tác tuyên truyền, tư tưởng và văn hóa thời đại mới. Điều này được thực hiện bằng cách, dựa trên thực tiễn xây dựng văn hóa của Trung Quốc, hiểu sâu sắc xu thế văn hóa thế giới, xem xét một cách hệ thống và toàn diện nền tảng kinh tế và cơ sở xã hội của việc xây dựng văn hóa thời đại mới. Từ đó, đưa ra các tổng kết khoa học và lựa chọn chiến lược về các mối quan hệ như giữa văn minh vật chất và văn minh tinh thần, giữa nền văn minh Trung Hoa và nền văn minh thế giới.

1.2. Nội hàm chủ nghĩa duy vật văn hóa Tập Cận Bình

Chiến lược cường quốc văn hóa phù hợp với văn hóa chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc

Bản chất của chiến lược cường quốc văn hóa đề cập đến các thuộc tính nội tại và thực chất tinh thần của chiến lược văn hóa, là dấu ấn độc đáo của hình thái văn hóa khác biệt so với các dân tộc khác. Tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình thể hiện rõ nét các thuộc tính cơ bản của chiến lược này, đồng thời nhấn mạnh rằng việc kiên trì theo con đường phát triển văn hóa chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc là tiền đề cơ bản để nâng cao sức mạnh mềm và sức ảnh hưởng của văn hóa Trung Hoa. Đồng thời, cần tiếp tục kết hợp các nguyên tắc cơ bản của chủ nghĩa Mác với tinh hoa văn hóa truyền thống Trung Hoa, đây là bảo đảm quan trọng để củng cố nền tảng văn hóa trên con đường phát triển của Trung Quốc. Tập Cận Bình đã chỉ ra rằng “kết hợp thứ hai⁽⁵⁾” là một cuộc giải phóng tư tưởng mới, cung cấp nền tảng văn hóa vững chắc để những người cộng sản Trung Quốc tìm tòi các đổi mới lý luận và chế độ hướng tới tương lai. Để kiên định theo con đường phát triển văn hóa phù hợp với điều kiện quốc gia, đặc biệt cần nắm vững vai trò lãnh đạo văn hóa. Kiên trì vai trò lãnh đạo của Đảng là một vấn đề mang tính định hướng. Vai trò lãnh đạo về văn hóa liên quan đến tương lai và vận mệnh của ĐCS và đất nước Trung Quốc, là biểu hiện tập trung của tính giai cấp và tính chính trị trong công tác tư tưởng của Đảng, đồng thời

là dấu ấn đặc trưng rõ nét nhất của sự khác biệt giữa chế độ văn hóa chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc và chế độ văn hóa của các nước tư bản phương Tây.

Xây dựng chế độ văn hóa phải phù hợp với điều kiện quốc gia cơ bản

Việc xây dựng chế độ văn hóa như thế nào, làm sao để xây dựng và đâu là nguyên tắc cơ bản trong việc hình thành và phát triển chế độ này “đây là những cơ sở quan trọng để luận giải tư tưởng chủ nghĩa duy vật văn hóa. Vì vậy, Tập Cận Bình đã sâu sắc chỉ ra rằng các lý luận và đường lối, nguyên tắc và chính sách đúng đắn của Đảng đều dựa trên sự tồn tại xã hội của thời đại hiện nay. Tập Cận Bình nhấn mạnh rằng, dựa trên nền văn minh Trung Hoa và điều kiện quốc gia cơ bản, “Đảng và nhân dân có một sân khấu rộng lớn” và có động lực mạnh mẽ không gì sánh được để tiến lên. Do đó, việc xây dựng và phát triển chế độ văn hóa của Trung Quốc không xuất phát từ khái niệm trừu tượng của lý luận học thuật, mà từ lịch sử và thực tiễn, không dựa trên bất kỳ mô hình phát triển văn hóa “phổ quát” nào, mà từ điều kiện quốc gia cụ thể của Trung Quốc.

Định hướng giá trị văn hóa làm nổi bật mục tiêu của công tác tư tưởng trong thời đại mới

Vấn đề giá trị là định hướng logic của tư tưởng duy vật lịch sử. Định hướng giá trị văn hóa là kết quả tất yếu của thực tiễn cụ thể về bản chất hệ tư tưởng, đồng thời là tinh thần cốt lõi của công tác tư tưởng. Định hướng giá trị văn hóa vừa có mối quan hệ logic nội tại với mục tiêu công tác tư tưởng, thể hiện mục đích lý luận của việc xây dựng và thực hành các ý tưởng văn hóa, là mật mã tinh thần của “chúng ta đến từ đâu” và là biển chỉ dẫn tinh thần “chúng ta sẽ đi về đâu”, chứa đựng sâu sắc tính nhân dân và tinh thần học hỏi lẫn nhau. Tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình nhấn mạnh rằng cần đứng vững ở lập trường của nhân dân, đặt lợi ích của nhân dân lên hàng đầu, kiên trì văn hóa vì nhân dân, “khiêm tốn học hỏi từ nhân dân và cuộc sống⁽⁶⁾”. Trước các luận điểm như “xung đột giữa các nền văn minh” và “chủng tộc ưu việt”, Trung Quốc luôn kiên định với hình thái văn minh mới rằng “học hỏi giữa các nền văn minh, vượt qua sự xung đột văn minh⁽⁷⁾”. Do đó, cần thiết phải thiết lập một định hướng giá trị lấy nhân dân làm trung tâm, nắm vững các đặc trưng lý luận và thuộc tính giá trị vốn có trong tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình, nâng cao ý thức hành động để thực hành và thúc đẩy các giá trị chung của nhân loại.

2. Định hướng nhận thức trong tư tưởng văn hóa Tập Cận Bình

Tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình có một nền tảng lý luận chặt chẽ và logic rõ ràng, là tư tưởng khoa học với nội hàm phong phú và kết cấu hoàn chỉnh. Từ góc độ định hướng nhận thức, tư tưởng này chủ yếu bao gồm:

2.1. Mục tiêu văn hóa

Mục tiêu và tầm nhìn rõ ràng là tiền đề cho việc xây dựng và phát triển văn hóa cũng như các lĩnh vực khác. Tập Cận Bình đã chỉ ra rằng nhiệm vụ văn hóa trong thời đại mới là tiếp tục thúc đẩy sự phồn vinh văn hóa, xây dựng cường quốc văn hóa và xây dựng nền văn minh hiện đại của dân tộc Trung Hoa.

Thứ nhất, [thúc đẩy sự phồn vinh văn hóa] là nội dung quan trọng và sự hỗ trợ mạnh mẽ cho nhiệm vụ văn hóa trong thời đại mới. Không có sự phồn vinh và phát triển của văn hóa xã hội chủ nghĩa thì không thể có hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa. Sự phồn vinh văn hóa thể hiện tầm nhìn và mục tiêu của xây dựng văn hóa, như thế mới có thể không ngừng nâng cao đời sống tinh thần, tố chất văn minh của nhân dân, và đưa chất lượng dân tộc cùng mức độ hiện đại hóa xã hội chủ nghĩa lên một tầm cao mới.

Thứ hai, [xây dựng cường quốc văn hóa] là phương hướng và tầm nhìn tương lai của nhiệm vụ văn hóa trong thời đại mới. [Văn hóa hưng thì quốc vận hưng, văn hóa cường thì dân tộc cường⁽⁸⁾]. Hội nghị Trung ương 5 khóa XIX đã rõ ràng đề ra mục tiêu chiến lược hoàn thành xây dựng cường quốc văn hóa xã hội chủ nghĩa vào năm 2035. Về mục tiêu dài hạn đến năm 2050, sự phục hưng của dân tộc Trung Hoa ngoài việc xây dựng cường quốc kinh tế, quân sự, giáo dục, còn phải được đánh dấu bằng sự phục hưng văn hóa, và việc đạt được mục tiêu xây dựng cường quốc văn hóa là một mục tiêu quan trọng để hướng tới hiện đại hóa toàn diện vào năm 2050.

Thứ ba, [xây dựng nền văn minh hiện đại của dân tộc Trung Hoa] là hình thái tiên tiến và giá trị của nhiệm vụ văn hóa trong thời đại mới. Văn minh lấy văn hóa làm nền tảng và là hình thái bậc cao của sự phát triển văn hóa. Điều này cũng đồng nghĩa rằng nền văn minh hiện đại phải được hình thành trên cơ sở văn hóa truyền thống ưu tú Trung Hoa. Kết quả của sự [kết hợp thứ hai] tạo ra một sức sống văn hóa mới thống nhất hữu cơ, và là kết tinh của chủ nghĩa Mác và văn hóa truyền thống Trung Hoa, văn hóa tiên tiến xã hội

chủ nghĩa là một loại văn hóa hướng đến thế giới và tương lai, có sức sống mạnh mẽ, và mang ý nghĩa to lớn đối với việc xây dựng nền văn minh hiện đại của dân tộc Trung Hoa cũng như văn minh nhân loại.

2.2. Tinh thần văn hóa

Triết học Mác - xít cho rằng, văn hóa là lĩnh vực cơ bản của thế giới tinh thần con người, nơi khẳng định và hiện thực hóa ý nghĩa và giá trị của đời sống tinh thần nhân loại. Theo đó, tư tưởng văn hóa của Tập Cận Bình cũng đã giải thích sâu sắc mối quan hệ giữa văn hóa và đời sống tinh thần. Chức năng của văn hóa đối với đời sống tinh thần chủ yếu được thể hiện qua ba khía cạnh sau đây:

Thứ nhất, văn hóa cung cấp [món ăn tinh thần] lấy con người văn hóa làm phong phú tinh thần cho cá nhân. Hiện nay, nhu cầu của người dân về văn hóa tinh thần ngày càng mang đặc điểm của thời đại là [đa dạng, đa tầng và đa phương diện⁽⁹⁾], tức đòi hỏi phải cung cấp món ăn tinh thần phong phú. Chất lượng của món ăn tinh thần cũng là yếu tố quan trọng ảnh hưởng đến hiệu quả tinh thần của con người. Việc xây dựng nền văn hóa chủ nghĩa xã hội đặc sắc Trung Quốc là đảm bảo then chốt cho việc sản xuất, chế biến và lan tỏa nguồn lực tinh thần chất lượng cao, từ đó đáp ứng hiệu quả nhu cầu và kỳ vọng của người dân, đồng thời khơi dậy ở mỗi cá nhân sức mạnh tinh thần và động lực phát triển trong quá trình tiếp nhận nguồn cung văn hóa chất lượng cao.

Thứ hai, dùng văn hóa để cố kết tinh thần cộng đồng, tạo nên mối dây liên kết tinh thần của công chúng. Văn hóa là phương tiện quan trọng và là lực lượng nền tảng để đoàn kết nhân dân đồng lòng hướng về một mục tiêu, tôn trọng đạo đức và theo đuổi những giá trị tốt đẹp. Hệ giá trị cốt lõi xã hội chủ nghĩa là kim chỉ nam giá trị trong công cuộc xây dựng văn hóa thời đại mới, đồng thời là nền tảng đạo đức để hiện thực hóa phong phú tinh thần cộng đồng.

Thứ ba, dùng văn hóa nâng cao tự tin văn hóa, tăng cường tinh thần dân tộc. Tự tin văn hóa đã định hình nền tảng lý luận của tư tưởng văn hóa Tập Cận Bình, và là một lực lượng cơ bản hơn, sâu sắc hơn và bền vững hơn. Văn hóa là linh hồn của một dân tộc. Trong hơn 100 năm qua, Đảng Cộng sản Trung Quốc đã đoàn kết và lãnh đạo nhân dân Trung Quốc giành được hết thắng lợi này đến thắng lợi khác, qua đó khơi dậy mạnh mẽ tinh thần đấu tranh của dân tộc. Chỉ bằng cách kiên định tự tin văn hóa, mới có thể giữ vững cội

nguồn văn hóa và linh hồn của dân tộc trong sự giao lưu học hỏi văn minh, từ đó định hình một diện mạo mới của một nước lớn văn minh thông qua sự tự tin và tự cường.

2.3. Lãnh đạo văn hóa

Kiên trì Đảng lãnh đạo văn hóa là một nhận thức mang tính quy luật quan trọng của ĐCS Trung Quốc, được đúc kết từ việc tổng kết sâu sắc kinh nghiệm lịch sử, nhận định thời thế và nắm bắt cơ hội. □Làm tốt công việc của Trung Quốc mấu chốt là ở Đảng Cộng sản□⁽¹⁰⁾. Đảng là hạt nhân lãnh đạo chính trị và là bảo đảm nền tảng cho công tác tuyên truyền, tư tưởng và văn hóa.

Thứ nhất, nhiệm vụ cốt lõi của việc duy trì Đảng lãnh đạo chỉ đạo văn hóa là kiên định lấy chủ nghĩa Mác làm kim chỉ nam và củng cố vị trí lãnh đạo trung tâm của Đảng trong lĩnh vực tư tưởng. Lập trường và nguyên tắc văn hóa quyết định đối tượng và phương hướng phục vụ của văn hóa. Để duy trì sự lãnh đạo văn hóa của Đảng, trước hết cần kiên định vai trò chủ đạo của chủ nghĩa Mác, bảo đảm rằng công cuộc xây dựng văn hóa luôn đi đúng hướng trong thời đại mới. Đứng trước tình hình quốc tế và trong nước phức tạp, cuộc đấu tranh trong lĩnh vực tư tưởng ngày một gay gắt hơn. Tập Cận Bình nhấn mạnh rằng phải □nắm chắc sự lãnh đạo, quản lý và quyền diễn ngôn trong công tác tư tưởng□⁽¹¹⁾ để ngăn ngừa những sai lầm lịch sử.

Thứ hai, tuân thủ cơ bản sự lãnh đạo văn hóa của Đảng là duy trì sự nhất quán và thống nhất giữa tính Đảng và tính nhân dân. Nguyên tắc tính Đảng giải quyết vấn đề phương hướng chính trị, tức là □ai quản lý, quản lý cái gì, và quản lý như thế nào; còn nguyên tắc tính nhân dân giải quyết vấn đề định hướng giá trị, tức □tôi là ai, vì ai, và dựa vào ai□ Tuân theo nguyên tắc này, việc kiên định tính Đảng đã làm rõ lập trường và phương hướng cho công tác tuyên truyền, tư tưởng và văn hóa, trong khi kiên định tính nhân dân đã cung cấp nguồn sống và động lực mạnh mẽ cho công tác này.

Thứ ba, thực tiễn duy trì sự lãnh đạo văn hóa của Đảng đòi hỏi thực hiện sứ mệnh văn hóa mới bằng tinh thần đổi mới và đấu tranh to lớn. Một mặt, thực hiện sứ mệnh mới với tinh thần đổi mới. Trong các giai đoạn lịch sử khác nhau, cần giữ vững tinh thần đổi mới và dũng cảm tiến lên. Đối với công cuộc xây dựng văn hóa, chỉ khi kiên trì giữ gìn giá trị cốt lõi, Trung Quốc

mới không mất phương hướng, và chỉ khi đổi mới, mới có thể nắm bắt và dẫn dắt thời đại. Mặt khác, gánh vác sứ mệnh mới bằng tinh thần đấu tranh to lớn. Trong giai đoạn phát triển mới, Trung Quốc sẽ đối mặt với sự giao thoa, hòa nhập và đối đầu giữa các hệ tư tưởng và văn hóa khác nhau. Cuộc đấu tranh trong lĩnh vực tư tưởng là phức tạp và gay gắt nhất, trong khi dư luận quốc gia ngày càng trở nên đa dạng và biến đổi hơn. Trung Quốc cần phát huy tinh thần đấu tranh, bởi vì □đám đấu tranh và dám chiến thắng là lực lượng tinh thần mạnh mẽ Đảng Cộng sản Trung Quốc□⁽¹²⁾.

3. Kết luận

Tư tưởng văn hóa trong thời đại mới của ĐCS Trung Quốc với tư tưởng của đồng chí Tập Cận Bình làm nòng cốt là sự đúc kết từ tinh thần thời đại. Việc đề xuất khái niệm khoa học này không chỉ cho thấy sự nhận thức của Đảng Cộng sản Trung Quốc về quy luật văn hóa đã đạt đến một tầm cao mới, mà còn có nghĩa là các vấn đề thực tiễn như phát triển văn hóa không đồng đều, chưa đầy đủ và an ninh văn hóa trong thời đại mới sẽ được giải quyết tốt hơn. Lý luận mục tiêu văn hóa, tinh thần văn hóa, lãnh đạo văn hóa được chứa đựng trong tư tưởng lớn này đã xây dựng một hệ thống khoa học có thể áp dụng và kết hợp, đồng thời chỉ ra nhiệm vụ và phương hướng xây dựng văn hóa trong thời đại mới bằng tầm nhìn biện chứng của tư duy hệ thống, tư duy sáng tạo./.

(1) Tập Cận Bình (2023), *Tuyển chọn tác phẩm Tập Cận Bình*, Nxb. Nhân Dân Bắc Kinh, T.1, tr.150 (tiếng Trung).

(2) Tập Cận Bình (2020), *Tập Cận Bình về quản lý đất nước Trung Quốc*, Nxb. Ngoại văn, T.3, tr.2 (tiếng Trung).

(3) C.Mác và Ph. Ăng-ghen (1995), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia sự thật, T.3, tr.37.

(4) C.Mác và Ph. Ăng-ghen (1997), *Toàn tập*, Nxb. Chính trị quốc gia sự thật, T.37, tr.682.

(5) Chỉ sự kết hợp nguyên lý cơ bản chủ nghĩa Mác với văn hóa truyền thống Trung Hoa.

(6), (7), (9), (10) Tập Cận Bình (2017), *Tập Cận Bình về quản lý đất nước Trung Quốc*, Nxb. Ngoại văn, T.2, tr.317,513,513,188 (tiếng Trung).

(8) Tập Cận Bình (2020), *Tập Cận Bình về quản lý đất nước Trung Quốc*, Nxb.Ngoại văn, T.3, tr.32 (tiếng Trung).

(11) Văn phòng nghiên cứu văn hiến Trung ương (2017), *Trích soạn Tập Cận Bình bàn về xây dựng văn hóa xã hội chủ nghĩa*, Nxb.Văn hiến Trung ương, tr.34. (tiếng Trung).

(12) Tập Cận Bình (2022), *Tập Cận Bình về quản lý đất nước Trung Quốc*, Nxb. Ngoại văn, T.4 tr.11. (tiếng Trung).